

iskustava. Psihoterapija, među ostalim djelovanjima, smiruje pobudenu aktivnost određenih dijelova mozga, što nastaje kao posljedica zadovoljenja jedne od temeljnih potreba čovjeka: povezivanje s drugim ljudima. Osim psihoterapiji, određeni su odjeljci posvećeni i farmakoterapiji, kao i posebnim terapijskim metodama.

Iako malen dio cjelokupne knjige, bitno je istaknuti da autorica predstavlja temu o "tjelesnim čuvarima duše". Identificirala ih je nekoliko: odnosi s drugim ljudima, partnerstvo, duhovnost, vjera i meditacija. Autorica ne pribjegava pokušaju materijalističkoga tumačenja, nego pomalo iznenađujuće čini odmak od bilo kakvoga zaključka prema neupitnoj učinkovitosti navedenih "lijekova". Ističe da se osobe koje vjeruju lakše nose sa životnim poteškoćama, da religioznost nedvojbeno pozitivno utječe na zdravlje, a navodi i primjere gdje se vjera pokazala iznimno učinkovitom u liječenju ovisnosti. Tako ističe: "To ne mora biti vjerovanje u neko više biće. Dovoljno je vidjeti općenito nekakav smisao života. Ljudi koji žive sretno, ispunjenje su pronašli u onome što rade i kako to rade. Život bez smisla prazan je, bezvrijedan i često vodi prema negativnom mišljenju o sebi. Život ima smisla ako živiš za nešto u što vjeruješ. Čovjek najčešće traži smisao cjeline. Ako pronade ono što je za njega vjerodostojno, onda se osjeća cjelovitim" (str. 266).

Prikazana knjiga *Tajni život duše: Sve o jednom nevidljivom organu* već svojim naslovom može stvoriti pretpostavku (ili čak predrasudu) da je riječ o knjizi samopomoći ili nekoj alternativnoj psihoterapijskoj metodi. Zapravo, riječ je o vrlo stručno pisanoj, primjerima zorno potkrijepljenoj i suvremenoj knjizi koja, ne samo da je adekvatno poziva na relevantna recentna istraživanja (na kraju knjige nalazi se popis svih korište-

nih referencija), nego se drži znanstvenih postulata.

Autorica odbacuje svako dualističko tumačenje, a kao osnovu duševnih procesa primjenjuje uglavnom materijalističku paradigmu, barem do razine u kojoj pokušava protumačiti emocionalna stanja. Kod fenomenoloških tumačenja, kada god to nije moguće, autorica jasno radi zadržku prema materijalističkomu tumačenju i naglašava ili da sada nisu jasno protumačeni mehanizmi pojedinih pojava ili da su oni suviše tajanstveni da bi ih iz perspektive dominantne paradigme protumačili.

Damjan Abou Aldan

Boran Berčić, Aleksandra Golubović, Majda Trobok (ur.), *Human Rationality: Festschrift for Nenad Smokrović*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2022.

Zbornik *Human Rationality: Festschrift for Nenad Smokrović*, kako mu i sâm naslov govori, nastao je u čast Nenada Smokrovića. Objavio ga je Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci 2022. godine pod uredništvom Borna Berčića, Aleksandre Golubović i Majde Trobok. Raznolikost autora radova u zborniku upućuje na mnoge kontakte koje je Nenad Smokrović stekao i održao tijekom svoje karijere: od prijatelja iz fakultetskih dana, kolega s kojima je radio, suradivao ili još suraduje, bivših studenata, danas samostalnih znanstvenika koje je mentorirao, pa sve do sadašnjih studenata.

Kako je pitanje ljudske racionalnosti jedno od središnjih tema karijere Nenada Smokrovića već više od 25 godina, svih 19 radova u zborniku izravno je ili neizravno povezano s tom temom.

Miloš Arsenijević u svojem radu *The future sea battle and performing an infinite task: Two remarkable cases concer-*

ning the logicist thesis brani logicističku tezu Nenada Smokrovića po kojoj u slučaju postojanja diskrepancije između standardne logike i argumentacije koju smatramo ispravnom pokušavamo pronaći logiku što bližu standardnoj, što prikazuje na primjerima Aristotelove “sutrašnje pomorske bitke”, Thomsove lampe i *staccato run*.

Uloga intuitivnoga i analitičkoga razmišljanja u svakodnevnom mišljenju, promatranje argumentacije kao postupka koji je koristan za stjecanje i proširivanje znanja te njezina društvena uloga teme su koje analizira Igor Bajšanski u svojem radu *Funkcije rasuđivanja u individualnom i grupnom kontekstu*.

Gabriela Bašić Hanžek u članku *Teorija i klasifikacija pogreški u argumentaciji: stvarne i manje bitne razlike između dvaju pristupa* prikazala je kako je epistemološki pristup argumentaciji u prednosti nad pragmatijalektičkim zbog bolje pozitivne teorije i jasnije veze s negativnom.

Formalni sustav logike ne može u potpunosti iscrpiti izražajno bogatstvo prirodnoga jezika, može mu se samo više približiti. Hanoch Ben-Yami i Edi Pavlović u članku *Completeness of the quantified argument calculus on the truth-valuational approach* nastavljaju svoj rad na formalnom logičkom sustavu Quarc (Quantified Argument Calculus), za koji smatraju da je bliži prirodnomu jeziku od predikatne logike.

Na primjeru “X je bolji, ali dajem prednost (preferiram) Y” Boran Berčić u članku *X is the best, but I prefer Y!: On values and preferences* pokazuje kako navedeni iskaz ne sadrži kontradikciju i ne pobija samog sebe. Uvodi razliku između vrijednosti i prioriteta (*preference*) i odbacuje tezu po kojoj bi vrijednosti trebale slijediti iz prioriteta.

Prepreke tijekom podučavanja kritičkoga mišljenja u školama analiziraju Aleksandra Golubović i Jelena Kopajtić

u članku *Svjetonazor i odgoj kritičkog mišljenja*. Prisutnost svjetonazora u školama onemogućuje razvoj kritičkoga mišljenja i može dovesti do indoktrinacije, a odsutnost epistemičkih vrlina kod suprotstavljenih strana isključuje mogućnost dijaloga, argumentacije i razvoja kritičkoga mišljenja.

Marko Jurjako u članku *Naturalizam i relativnost u pogledu praktičnih razloga* u svojim razmatranjima sugerira da metodološki naturalizam potvrđuje tezu relativnosti praktičnih razloga u odnosu na vjerovanja. Međutim, ostavlja otvorenim pitanje o potrebi prihvatanja metodološkoga naturalizma kao stajališta u filozofiji morala, čime ostavlja otvoren put daljnjim istraživanjima.

Paolo Labinaz u članku *Argumentation, knowledge and reasoning* analizira tvrdnju Nenada Smokrovića po kojoj je rasuđivanje argumentativno po svojoj naravi. Ako rasuđivanje promatramo samo kao postupak kojemu je svrha uvjeriti drugu stranu u vlastita stajališta, tada on ne odgovara postupku rasuđivanja kako ga je opisao Smokrović.

Nenad Mišćević u članku *How rational are human beings?: In honor of Nenad Smokrović* postavlja i analizira bitna pitanja vezana uz ljudsku racionalnost. Prikazano je zašto se ljudi u optimističkom gledištu Nenada Smokrovića ipak ponekad ponašaju iracionalno, i predložena je podjela racionalnosti u pet stupnjeva.

Razlike između zaključivanja u logici i svakodnevnoga zaključivanja do vode do pitanja o normativnosti logike u ljudskom zaključivanju, pitanja koja Ines Skelac analizira u svojem radu *Uloga logike u ljudskom zaključivanju*. Autorica brani tezu o normativnosti preko pluralističkoga pristupa normativnosti i načela premošćivanja, kojim se tvrdnje o logičkoj valjanosti povezuju s normama vjerovanja.

Uzimajući elemente teorijskoga zaključivanja koje je razvio Nenad Smokrović kao polazišnu točku, Matej Sušnik u članku *Priroda praktičnog zaključivanja* razmatra u kojoj su mjeri oni prihvatljivi u praktičnoj sferi te ukazuje na poteškoće koje se javljaju prilikom pokušaja formuliranja jedinstvene teorije zaključivanja koja jednako uspješno funkcionira u obje sfere.

Danilo Šuster u članku *A mid-blue logic* kritički pristupa gledištu o uporabi deduktivne i neformalne logike u svakodnevnom zaključivanju. Smatra da je logika 21. stoljeća pluralistička i predlaže fleksibilniji pristup logicističkomu gledištu.

Majda Trobok u članku *The role of argumentation: In honour of Nenad Smokrović* raspravlja o postupku argumentacije, analizira gledište Nenada Smokrovića o njezinoj ulozi kao sredstvu za dostizanje istine i proširivanje znanja te pokazuje kako se sama uloga argumentacije može proširiti.

O razlici između društvene i individualne uloge postupka argumentacije raspravlja Andrej Ule u članku *Implicit and explicit knowledge in argumentation*. Tvrdi da nijedan formalni sustav ne može u potpunosti odgovarati formama argumentacije jer je postupak argumentacije neprekidan i njime se usvajaju nove forme i znanja.

Smatrajući da apsolutizam kvantifikacije predstavlja redukcionistički pristup znanstvenomu istraživanju, Lino Veljak u radu *O utemeljenju metodologije znanstvenog istraživanja* tvrdi da se složenost ljudskoga bića ne može svesti samo na brojeve jer mnogi vidovi osta-

ju neistraženi te zagovara metodološki pluralizam.

Michael Watkins u članku *The mastery of a concept: Dispositions and skills* analizira gledište Nenada Smokrovića kako je razumijevanje koncepata povezano sa slaganjem s određenim sudovima, prvenstveno onima za koje možemo smatrati kako su analitički istiniti. Navedeno gledište analizira preko Smokrovićeva odgovora Timothy Williamsonu na protuprimjere koje je Williamson pružio.

Timothy Williamson u radu *Idealized rationality in models of knowledge and probability* prikazuje različite stupnjeve po kojim su racionalne pretpostavke ugrađene u standardne modele epistemičke i doksastičke logike. Analizirana je rasprava između intenzionalističkih i hiperintenzionalističkih teorija o identičnosti nužno istovrijednih sudova te usporedba problema u različitim modelima teorije vjerojatnosti.

Naposljetku, Nenad Smokrović komentira radove iz zbornika te odgovara na primjedbe i kritike, čime se argumentacija nastavlja. Zbornik je namijenjen svima koji se bave ili počinju baviti teorijama ljudske racionalnosti te svima koji istražuju djelovanje Nenada Smokrovića.

Sama brojnost autora i radova u zborniku ukazuje na utjecaj rada Nenada Smokrovića te aktualnost tema kojima se bavi. Analiziranje argumentacije oblik je argumentacije po sebi i predstavlja postupak koji nije gotov, postupak koji će nastaviti nove generacije znanstvenika.

Nino Stanojević